

ня послуг відпочиваючим. Цей факт є головним аргументом в наявності інтересу інвесторів до цього бізнесу. Держава повинна розробити умови для залучення ще більшої кількості інвестицій. Одним з таких механізмів з управління адміністративними територіями з наявністю природних лікувальних ресурсів є створення курортів, що по суті є агорекреаційним кластером, спрямованим на створення територій сталого розвитку.

Література.

1. Стефанович А. Н. Концепция создания курорта местного значения в Сакском районе Автономной Республики Крым / А. Н. Стефанович, С. А. Карпенко – Саки, 2010. – 128 с.

2. Проведение комплексных исследований по определению медицинского профиля курорта местного значения западного побережья Сакского района АР Крым / Отчет о НИР (Заключительный) – Евпатория: ГУ «Украинский НИИ детской курортологии и физиотерапии» МОЗ Украины (№ госрегистрации: 0108U002788), 2008. – 96 с.

3. Оцінити природні лікувальні ресурси західного узбережжя Сакського району АР Крим та перспективи організації курорту місцевого значення / Звіт про НДР (Заключний) – Одеса: Український науково-дослідний інститут медреабілітації та курортології Міністерства охорони здоров'я України (№ держреєстрації 0108U002649), 2008. – 126 с.

4. Подгородецкий П. Д. Крым. Природа / П. Д. Подгородецкий – Симферополь: Таврия, 1988. – 192 с.

5. Сравнительная медико-климатологическая характеристика основных приморских курортных местностей Европы и прилегающих к ней регионов Азии и Африки / Ярош А. М., Солдатченко С. С., Коршунов Ю. П. и др. – Симферополь: СОНАТ, 2000. – 135 с.

6. Програма рационального использования минерально-сырьевых ресурсов / Отчет о НИР – Симферополь: Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского (№ гос. регистрации 0104U002119), 2004. – 254 с.

7. Повышение эффективности использования ресурсов территориальной громады Сакского района АР Крым на основе разработки и реализации инновационно-инвестиционных проектов / издание второе, переработанное / Под редакцией Стефановича А. Н., Карпенко С. А. – Саки, 2009. – 144 с.

8. Научное обоснование направлений стратегического развития рекреационно-туристической сферы Сакского административного района Автономной Республики Крым / Научный руководитель д. э. н., профессор И.В. Бережная // Отчет о НИР. – Симферополь, 2008. – Национальная академия природоохранного и курортного строительства (шифр 28309) – 80 с.

9. Бабкин А. В. Специальные виды туризма [Электронный ресурс] / А. В. Бабкин – Режим доступа: http://uamconsult.com/book_158.html. – Назва з екрану.

10. Курорты Украины государственного та місцевого значення / за ред. К. Д. Бабова, О.М. Нікіпелової. – Одеса, ПАЛЬМІРА, 2010 – 220 с.

11. Новодран О. В. До проблеми диференціації курортів державного та місцевого значення / О. В. Новодран, А. В. Мокієнко, С. В. Леонова // Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія, 2008 – № 3 (55) – С. 39–41.

12. Критерії оцінки природних територій курортів. Методичні рекомендації / Міністерства охорони здоров'я України, Український центр наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи. – К., 2010 – 6 с.

13. Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів // Кабінет Міністрів України: Постанова від 23 травня 2001 р. – № 562.

14. «Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів» // Кабінет Міністрів України: Постанова від 2 грудня 1997 р. № 1355.

15. Разработка и введение в опытную эксплуатацию геоинформационной системы кадастра рекреационных ресурсов в Сакском районе АР Крым // Отчет о НИР. – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского (№ гос. Регистрации 0104U01383), 2010. – 97 с.

16. «Про затвердження Порядку проведення державного соціально-гігієнічного моніторингу» // Кабінет Міністрів України: Постанова від 22 лютого 2006 р. № 182.

17. Система экологического мониторинга Автономной Республики Крым / И. В. Глуценко, С. А. Карпенко, А. И. Лычак, А. В. Саутин // Планирование регионального развития. – Вып. № 5. – Симферополь, 2007. – 187 с.

18. Яковенко И. М. Рекреационное природопользование: методология и методика исследований / И. М. Яковенко / Симферополь: Таврия, 2003. – 335 с.

19. Концепція формування національної інфраструктури геопросторових даних України / Затверджена КМУ від 15.05.2006 р.

20. CEN CEN/TR 15449 Geographic information Standards, specifications, technical reports and guidelines, required to implement Spatial Data Infrastructure.

21. Williamson I. P. Developing Spatial Data Infrastructures: From Concept to Reality / I. P. Williamson, A. Rajabifard and M. Feeney (Eds) – Taylor & Francis, U. K., 2003 – 313 p.

УДК 327.3:159.9

Олена Суший

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

В статті державно-управлінські реформи розглянуто у контексті розуміння психосоціокультурного як системоутворюючого чинника нових соціальних реалій та державного управління. Розкрито основні напрямки перетворень державного управління під впливом цих чинників.

Ключові слова: державне управління, модернізація, психосоціальна культура, соціокультурна трансформація.

✎ Складна доля української демократизації віддзеркалює широке коло процесів, в тому числі й об'єднаних поняттям «модернізація», що предстает для України як програма нездійснених в ній реформ. Проте, в XXI ст. це поняття наповнюється новим змістом і стає невід'ємною складовою саморозвитку національної держави і суспільства. Щоправда, наявність

взаємозв'язків між феноменами «модернізація» і «демократизація» сучасними експертами піддається глибоким сумнівам. Сучасне трактування поняття «модернізація» має звужене та широке розуміння. У вузькому (прагматичному) сенсі модернізація характеризується як процес перетворення суспільства у напрямку підвищення його конкурентоспроможності у світовому господарстві за рахунок нових джерел розвитку, пов'язаних з інноваційною економікою та новими технологіями. Причому ця стратегія однаковою мірою властива як демократичним, так і недемократичним країнам. В широкому розумінні головуючими трендами модернізації визначають зміни системи інституцій, їх спеціалізації та поєднання з системами саморегуляції — представницької демократії, вільної ринкової економіки, незалежної судової системи, автономної науки, незалежної від влади культури та інших інституцій, що забезпечують вільний обмін ідеями, містять механізми проведення відповідальної політики та управління, стверджують права і свободи людини [11, с. 12, 25].

Незавершена фрагментована демократизація українського суспільства і держави породжена амбівалентністю людської самосвідомості та двоїстості інституційної системи суспільства. При цьому «інституційна гіперповноцінність» українського суспільства, що детально описана вітчизняними соціологами Є. Головахою та Н. Паніною, виросла зі згоди людей жити в такому інституційному просторі, де діють старі й нові інституції, які забезпечують своїм суперечливим співіснуванням наявність всіх необхідних для соціальної інтеграції та стабільності атрибутів інституційності [5, с. 15]. «Психосоціальна інфляція» і структурна розмитість важливих сфер колективної психіки спричинила патопсихологічний стан, в якому, зокрема, Україна, за даними моніторингу загальносистемних змін (Л. Бурлачук, Е. Афонін, О. Донченко), перебуває з 2006 року [2]. Глибинні процеси суспільно-трансформаційних змін та особливості психосоціальної культури нашої країни багато в чому зумовили характер і динаміку змін у всіх сферах суспільних відносин.

В останню чверть ХХ сторіччя постала низка теоретичних і практичних проблем навколо зв'язків модернізації та культури, зокрема, використання модернізаційного потенціалу культури. Інтерес до цієї проблеми і західних науковців (Л. Вей, Л. Гаррісон, Р. Інглхарт, С. Левицький, Ф. Фукуяма С. Хантінгтон та інші), і науковців постсоціалістичних країн (Е. Афонін, А. Аузан, О. Ахієзер, О. Балакірева, М. Деметрадзе, О. Донченко, С. Кірдіна, М. Козаков, М. Лапін, А. Мартинов, Е. Паін та інші) обумовлювався поширенням нової (глобальної) хвилі демократизації, а відтак, важливістю для країн, що стали на шлях демократичних змін та модернізації, запровадити глибокі системні реформи. Разом з цим осмислення вельми відмінних результатів системних перетворень, що їх зазнали за останні два десятиріччя новостворювані незалежні держави постсоціалістичного ареалу, засвідчили, що суспільно-трансформаційні процеси і модернізація суспільств, що розвиваються, не обов'язково набувають рис, притаманних моделі «західноєвропейського взірця», а подеколи призводять до появи нових, гібридних форм їх організації.

Різномічне теоретичне осмислення окреслених суперечностей виявило глибоку залежність успіху (або невдачі) процесів демократизації та модернізації від рівня розвитку людського потенціалу, суспільного самопочуття, пануючих ідеалів та цінностей, психосоціальних властивостей суспільства і в цілому від суспільних закономірностей. Втім, залишається недостатньо

розробленим питання суто психосоціального аспекту як чинника суспільних трансформацій та розуміння соціально-психологічних особливостей перехідної доби. У зв'язку з цим потрібно відзначити наполегливу роботу вітчизняного соціолога, професора Е. Афоніна та його колег, що нині розвивають школу молодого наукового напрямку — Українську школу архетипіки¹.

Таким чином, метою цієї статті визначаємо аналіз державно-управлінських реформ у контексті розуміння психосоціокультурного як системоутворюючого чинника нових соціальних реалій та державного управління.

Нині відбуваються радикальні зміни майже в усіх сферах людської життєдіяльності — національній і міжнародній, політичній та економічній, соціальній і духовній. При цьому сплетіння і взаємозв'язок всіх цих складових в нових умовах надзвичайно ущільнені. Але головне: в нових соціальних умовах кардинально змінюється системоутворюючий чинник життя суспільства, який переводить акценти людської уваги з контексту зовнішнього — соціально-матеріального — на контекст психосоціального. В нових суспільних умовах психосоціальний чинник (в тому числі архетипи колективного несвідомого) стає системоутворюючим початком для розв'язання суспільних проблем та державного реформування.

Спируючись на уявлення щодо онтогенезу особистісного розвитку, ми дозволили собі дещо пофантазувати щодо моделі суспільного розвитку і таким чином обрали модель універсального епохального циклу. У нашому уявленні цикл складається з чотирьох структурних елементів: революція (стан розвитку, пов'язаний з народженням нового соціального суб'єкта «ми»), інволюція (період розвитку, пов'язаний зі згоранням соціального простору, становленням і функціонуванням соціальних інституцій), коеволуція (становлення соціального суб'єкта «Я»), еволюція (період розвитку, пов'язаний з розвитком соціальних інституцій) [1]. З наведеного видно, що модерні і постмодерні складають цілісний цикл соціально-історичного розвитку. Звідси сучасність немов би розкладається на дві складові: 1) період формування цілей і смислів розвитку, коли сутнісну роль відіграє мораль, ідеологія тощо (власне, модерні), 2) період розвитку засобів розвитку, коли мораль відходить на другий план, поступаючись місцем раціональній свідомості (постмодерні).

Об'єктивний стан сучасних трансформаційних процесів відбувається на фоні загальноісторичних змін, що їх символізує вихід сучасних суспільних систем за межі доби модерну. Зростаючи з природи модерного суспільства й модерної цивілізації, ставши, так би мовити, їх комплементарними частками, постмодерні суспільства й людство в цілому внутрішньо долають характерні їм природні властивості. Адже всі ці зміни органічно пов'язані зі змінами, що їх несе в собі безпосередньо людина, її психосоціальна культура. В умовах суспільно-трансформаційного процесу, що спрямовує зміни від тоталітаризму до демократії, притаманний модерному

1. Відкритий комунікативний майданчик школи — міжнародний теоретико-методологічний семінар «Архетипіка й державне управління», який щорічно об'єднує науковців різних галузей, завдяки своєму незвичайному науковому формату дозволив по-новому подивитися на проблеми сучасного державотворення, публічного управління та державної політики (1-й ТМС — 2010р., м. Феодосія, Україна [6]; 2-й ТМС — 2011 р., м. Шарм-ель-Шейх, Єгипет [7]; 3-й ТМС — 2012 р. м. Барселона, Іспанія [8]).

минулому психосоціальний тип «емоційно чутливої» людини замінюється на психосоціальний тип людини «раціональної», яка, власне, й утворює сучасність в її постмодерному суспільному чи цивілізаційному сьогоденні. Внаслідок такого своєрідного «соціального трансферу» змінюється засадне ціннісне підґрунтя суспільно-цивілізаційної системи: на головуючі позиції виходить окрема особистість та пов'язані з нею ліберальні цінності. Відтак, на зміну соціальної ідентичності, властивій самосвідомості людини модерного суспільства, з її матеріалістичною картиною світу та тотожністю з соціальними групами та класами, приходить нова багатомірна психосоціальна реальність — соціетальна ідентичність. Обидва вищезазначені модуси ідентичності формуються єдиним кодом соціальної культури, але у формуванні нової соціетальної ідентичності визначальну роль відіграють нематеріальні культурні цінності. І це створює нові психосоціальні проблеми, зокрема, кризи національної ідентичності.

В сучасному постмодерному світі матриця психічних цеглинок стає основою не лише психічної реальності, а й того, що нею породжується, — соціального символічного світу і його соціально-матеріального втілення [2, с. 30]. Перефразовуючи постмодерністів (З. Бауман, Ж. Бодрійяр), можна сказати, що сучасний цивілізаційний світ розвивається у напрямку ствердження світу симулякрів та симуляцій, які «підмінюють» реальний світ ілюзією реальності, розмивають значення соціально-матеріальних історичних процесів, сприяють втраті соціальної та історичної пам'яті, знищують уявлення щодо нормативності та девіації тощо. «Розчинення» соціального (культурного, етнічного) породжує відчуття загальної самотності людини та постає серйозною перешкодою для інтеграційних процесів у суспільстві. Власне, загроза патопсихологічного стану самопочуття громадян (нації) — психоневроз відкладеної дії (за Б. Зейгарник) — на сьогодні майже не враховується як чинник інтеграційних чи дезінтеграційних процесів.

Психосоціальний потенціал модернізації. Підґрунтям психосоціального потенціалу модернізації є людська ідентичність. Як ключовий елемент суб'єктивної реальності вона знаходиться в діалектичній сполуці з суспільством і його інституціями. Формуючись в певних суспільно-історичних умовах, людська ідентичність підтримується, змінюється і навіть реформується разом з радикальними змінами суспільних відносин. Відповідно, характер соціальних (у тому числі соціально-політичних) процесів є щільно пов'язаним зі станом людської ідентичності та її природою. Тому можна сказати, що суспільство має історію, в контексті якої виникають специфічні ідентичності, і ці історії створюються людьми, наділеними специфічними ідентичностями. Водночас, людська ідентичність відповідальна за становлення соціальних інтересів, інтегральний (національний) характер яких визначається психосоціальною культурою країни, в тому числі її так званім «психосоціальним часом».

Відомий німецький лікар та етик А. Швейцер, переймаючись проблемами кризи європейської культури, бачив її причини у прогресії лише одної — матеріальної сфери, тоді як у двох інших — духовній та етичній — спостерігалася явна регресія. Мабуть тому, будучи автором доктрини «благоговіння перед життям», А. Швейцер виступав проти того, щоб ставити людину в центр всесвіту. «Ми, — говорив він, — маємо зупинити погляд на відкритих вікнах психіатричної лікарні, щоб нагадувати собі жахливий факт: розумове та духовне також підлягає руйнуванню» [4]. Наші дослідження процесів ідентифікації як базового підґрунтя самосвідомості особистості

та сталого розвитку суспільства переконливо підтверджують думку А. Швейцера про нелінійний характер психічних процесів і, як висновок, підштовхують серйозно замислитись про вплив цього чинника на досягнення жаданого для всіх нас стану сталого суспільного розвитку.

Здійснюваний «Моніторинг соціетальних змін українського суспільства, 2002-2011» [3] засвідчує, що основні «досягнення української самості» відбулися напередодні й під час «помаранчевої революції» (2004). Однак, ці здобутки виявилися нестійкими й через нереалізовані очікування людей у постпомаранчеву добу суттєво були втрачені. Тенденції до їх втрати позначилися 2006 року і поширилися на 4 з 6 контрольованих моніторингом аспектів щойно утвореної нової української самості. Зокрема, в контексті зворотних (інверсійних) процесів відтворилися такі психосоціальні засади, як:

- психічна орієнтованість світосприйняття людей на зовнішній — соціально-матеріальний світ (екстраверсія). Саме цим можна пояснити «полівіння» в соціально-політичних орієнтаціях суспільства, прагнення ним «сильної руки», тощо;
- психічне налаштування людей на застосування зовнішніх (державно-політичних) форм соціального контролю (екстернальність);
- емоційно-чуттєвий бік психічної активності людей (емоційність), який дещо загострив проблему соціальної справедливості в суспільстві;
- абстрактно-логічний бік світосприйняття (інтуїтивність), що посилює потребу людей у міфотворчості, в тому числі державної міфотворчості.

Разом з тим, незмінно високими залишилися такі психосоціальні властивості, як раціональність, що відіграє важливу роль у розвитку демократії як процедури², та інтенціональність (чоловіча гендерна стать), яка стає ключовою психосоціальною передумовою для здійснення інституційних реформ.

Зрозуміло, що політико-управлінська еліта в нових умовах державотворення має набути психологічної компетентності у сфері нових психосоціальних якостей людини та в цілому набути свідомої ролі і місця психологічного чинника як засадного не лише для реалізації, але й для створення державної політики та планування суспільно-політичних реформ. Конкретна людина-громадянин не за формою, а по суті має стати в центрі сучасної політики української держави — як головна цінність і найбільше багатство країни. Максимально повне розкриття та використання її потенціалу, досягнення кожною людиною сили, досконалості та щастя має стати основною метою діяльності органів державної влади.

Соціальна трансформація та модернізація вимагають соціокультурної переорієнтації політиків і державних службовців на «вирощування суспільства», готового до продукування та сприйняття інновацій. Тож, цільовою стратегією модернізації має стати психосоціокультурна переорієнтація на:

- ствердження гуманістичних стандартів і цінностей в суспільстві;
- розвиток освітнього потенціалу і потреб особистісного розвитку людини упродовж життя;
- стимулювання психологічних орієнтацій молодого покоління на інноваційну активність людини, гендерну рівність, установки особистісної відповідальності та самоконтролю.

2. За визначенням американського політолога А. Пшеворського, «демократія – це насапперед визначеність процедур при невизначеності результатів» [9].

Важливою в процесах політичної модернізації має бути духовна консолідація суспільства. Майбутнє України можливе лише за умов запропонованої ще академіком Андрієм Сахаровим конвергенції — злиття українців двох цивілізацій у справді єдиний народ, єдину українську політичну націю. Серцевиною механізму такої конвергенції мають стати:

- виокремлення та надання всебічної державної підтримки спільним для Сходу і Заходу України культурним, духовним цінностям як базовим для народного єднання;
- визначення розбіжних цінностей та їх подальша «консенсусна трансформація» у нові, прийнятні для обох частин України ціннісні ідейні утворення.

В контексті політичної модернізації потребує цілкової переорієнтації весь комплекс інституційного дизайну. Зокрема, рішуче «ні!» належить сказати застарілим інституційним практикам, адже накопичена доволі значна маса змін, — зазначає російський політик Л. Гудков, — часто натикається на базові структури, передусім на політичну систему країни» [11, с. 25].

Разом з тим, діяльність політико-управлінських структур зумовлює характер залежності держави від суспільства й тим самим визначає певний коридор соціальних можливостей для висування та реалізації стратегічних рішень. У більш вузькому (управлінському) розумінні державні інституції постають, насамперед, як структури політичного режиму, що спираються не на загальносоціальні зв'язки (або систему представництва громадянських інтересів), а на конкретні внутрішньо-елітарні коаліції та альянси. Останні, власне, й контролюють статусні, кадрові, організаційні, фінансові та інші ресурси в державі та суспільстві. По суті, в державі завжди утворюється, умовно кажучи, «командний пул», тобто головна структура, яка володіє фактичною перевагою у створенні управлінського порядку і контролює ці ієрархічні та мережеві зв'язки в системі управління державою. Роль громадськості у даному відношенні проявляється трояким чином, через: 1) групи організованих інтересів, 2) дискусивні практики, 3) форми прямого тиску на структури влади та управління (у вигляді страйків, пікетів, референдумів тощо) [10, с. 166-167].

Отже, проголошеним новим стратегіям розвитку країни протистоїть двоїстість інституційного дизайну, який характеризує низька сприйнятливості до сучасних викликів, а також стале тяжіння до скорочення потенціалу громадянського суспільства, перекладання управлінських витратків на населення. За таких умов суспільство, навіть прагнучи до стратегічних цілей, на практиці потрапляє в фазу розриву у своєму розвитку, коли його політичний та експертний потенціал витісняється за межі розробки рішень.

Тож, серед найголовніших суспільних цінностей духовного відродження України можна назвати повне очищення від корупції, створення таких «правил гри» у вигляді сталої законодавчої бази, що сприяє детінізації та швидкому розвитку виробництва. Серед таких цінностей — підкріплене дієвими механізмами право простої людини на захист від адміністративного свавілля та маніпулювання. Адже, як зауважив американський президент Рональд Рейган: «Людина не може бути вільною, якщо надмірно вільний уряд».

Практичними наслідками розуміння вищезазваного може стати наступне.

1. Інституційна переорієнтація. Розгортання інституцій державної влади та управління в напрямку нових стратегій, змістом яких ставатимуть якісно нові для суспільства завдання та зміна характеру взаємозв'язку держави і суспільства. Реалізація нових стратегій потребує:

- зміни орієнтирів функціонування та розвитку інституцій державного управління, їх наближення до сучасних викликів та нових стратегічних пріоритетів розвитку суспільства;
- становлення логіки діяльності інституцій влади та управління, спрямованої на посилення їх соціальних залежностей;
- трансформації позицій внутрішньо-елітарних альянсів і коаліцій.

2. Гармонізація політики та управління. Публічна сфера та комунікативні практики, що діють на засадах соціального партнерства та дискусивної етики, мають стати платформою повсякденних контактів громадян з владою. Адже саме «низові» відносини влади і громадськості часто виявляються вкрай впливовими, якщо не вирішальними в ході глибоких перетворень. Тут міститься вся сфера життєдіяльності суспільства, яка так чи інакше регулюється державою. Розвиток взаємодії держави і суспільства потребує:

- становлення розгалужених «горизонтальних» соціальних інституцій (громадянського суспільства) та «проникаючих» державних інституцій для забезпечення прозорої системи надання державних послуг;
- дієвості механізмів загальної координації, їх національної спрямованості та соціальної повноти (громадського та державного контролю);
- інституціалізації поведінки та взаємодії громадянина і держави як структури об'єктивованої дії, а не індивідуального чиновницького свавілля.

3. Контроль, відповідальність, соціальний діалог. Еволюція демократичних процедур в Україні — це, перш за все, перехід від панування корумпованих професійних політиків і політтехнологів до відкритої політики, у становленні якої активну участь беруть не лише політичні партії й некомерційні громадські об'єднання, а й безпосередньо основна частина самосвідомого населення (через механізми прямого і зворотного зв'язку з владою). При цьому консолідація суспільства та спрямування його розвитку в бік реальних демократичних перетворень вимагає першочергової та прискіпливої уваги влади до:

- створення умов з дієвого державного контролю за виконанням чинних та новоприйнятих законів України;
- розвитку механізмів громадської участі та громадського контролю;
- дотримання службової дисципліни та самовідповідальності громадян;
- створення відкритого інформаційного простору ЗМІ та рівних умов для соціального діалогу.

4. Подолання «відомчого сепаратизму». Оновлення інституцій державної влади і управління полягає не тільки в подоланні властивого командно-адміністративній (авторитарній) вертикалі самовладної дії «зверху вниз». Істотна проблема реформування інституцій державної влади і управління полягає в тому, що небезпечно для бюрократії (державного апарату) політичні ініціативи зверху згасають буквально на наступних поверхах управлінської ієрархії.

Своєрідним поборником демократії і чинником додання «відомчого сепаратизму» стає принцип прозорості влади, що його втілюють змісти:

- підзвітність;
- відкритість;
- прозорість.

Стереотипний психоконтекст сучасної політико-управлінської еліти віддаляє її від практичного здійс-

нення нею суспільних реформ та вирішення нагальних проблем політичної модернізації. В контексті творення державної політики значна частина керівних кадрів все ще віддає перевагу «глобальним», «універсальним», «інваріантним», «абстрактним» способам мислення та дії. Завдяки цьому загалом до останнього часу подовжувався «міфологічний» стан свідомості керівних кадрів, нарощувалась «реформаторська заборгованість» країни в цілому, зростала вірогідність різноманітних загострень та кризових аномалій. Натомість, зміни психосоціальної культури дедалі гостріше вступають у протиріччя із застарілими засобами регуляції соціальної поведінки. Особливого значення ця обставина набула в контексті реформ державної служби, приведення цього інституту у відповідність до нещодавно прийнятого закону України «Про державну службу» та його адаптації до стандартів Європи.

При цьому оцінювання управлінських кадрів бачиться чи не найслабкішою ланкою державної кадрової служби. І ця проблема, очевидно, загострюватиметься з припливом у державну службу молодого покоління – основних носіїв нової психології людини, яка посилює свій вплив на пострадянському просторі. Нове покоління рішуче відкидає методи командно-адміністративного управління, виявляє психологічну налаштованість на функціональну й інноваційну активність, прихильність до стандартів і установок братися лише за реальні справи, демонструє ґендерну рівність і самоконтроль.

Тож, оцінка компетентностей державних службовців в нових суспільних умовах має здійснюватись на ґрунті визнання унікальності, особистісної неповторності державного службовця та одночасно його професійно-групової приналежності, розуміння особливостей професійної неоднорідності апарату державної служби та відповідності загальним закономірностям особистісного розвитку державного службовця.

Комплекс засобів, що донині практикується для оцінки ефективності діяльності органів державної влади та їх посадових осіб (анкетування працівників відповідних органів, аналіз даних електронних ЗМІ і матеріалів державної статистичної звітності, а також порядок проведення щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них службових обов'язків) в нових умовах не вирішує завдань оцінювання компетентності кадрів державної служби. Останнє потребує використання методик особистісного оцінювання та застосування з цією метою процедур психодіагностичного тестування.

Фахівці Національної академії державного управління при Президенті України (Е. Афонін та його колеги) мають оригінальний, оснований на процедурі «логічного квадрату» (П. Лазарсфельда) досвід створення психодіагностичних методик оцінювання професійного рівня керівних кадрів, їх готовності до ефективного виконання певних управлінських функцій. В Національній академії державного управління з 1996 р. реалізується також блок тестових методик, спрямованих на визначення особистісної готовності вступника до успішного виконання функціональних обов'язків управлінця.

За нинішніх умов вкрай актуальною бачиться ініціатива щодо створення сучасного моніторингового інструменту для управління системою державної служби України, який включав би такі предметні визначення, як:

- ставлення державних службовців до змін у різних сегментах суспільного життя та до державно-політичних реформ зокрема;
- соціальні та соціально-психологічні чинники становлення поглядів та переконань державних службовців;

- цінності, освітній потенціал і потреби особистісного розвитку державних службовців.

Застосування підходу, що пропонується, протистоїть колишнім практикам управління «номенклатурними» кадрами державної служби. Замість цього він вводить в обіг «типові посади» державних службовців з відповідними інваріантними функціями, психологічними властивостями, управлінськими стилями тощо, які, власне, й забезпечуватимуть виконання загальностановлених посадових обов'язків. Даний підхід, будучи поєднаний з переводом системи державного управління на функціональні засади та реалізацією інших елементів сучасного державного управління, найкращим чином стимулює особистісну відповідальність, розвиток управлінського таланту, а також професійний розвиток особистості державного службовця.

Запропоновані Академією інструментальні розробки – психодіагностичний комплекс оцінювання рівня компетентності державних службовців, місцевих і центральних органів влади, а також щорічний моніторинг Інституту державної служби України — спроможні, на думку фахівців Академії, визначити долю інституційних змін в органах державної влади і місцевого самоврядування України.

✦ Політико-управлінська еліта нині стоїть перед непростим та відповідальним вибором шляху подальшого розвитку української держави та суспільства, демократичне спрямування якого потребує подолання багатьох проблем. Їх успішне розв'язання залежатиме, передусім, від вирішення таких першочергових завдань, як: переорієнтація стратегії модернізації, зміна інституційного дизайну та подолання стереотипного психоконфлікту державної служби. Завдання вироблення нової управлінської концепції з орієнтацією на сучасні європейські стандарти задає широкий спектр проблемних питань, спрямованих на оновлення управлінської культури в суспільних інституціях, які, власне, й стануть предметом подальших досліджень автора.

Література.

1. Афонін Е. А., Бандурка О. М., Мартинов А. Ю. Соціальні цикли: історико-соціологічний підхід / Е. А. Афонін, О. М. Бандурка, А. Ю. Мартинов. – Х. : Вид-во «Золота миля», 2008. – 504 с. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/books/2008/08aeasts.pdf>.
2. Афонін Е., Донченко О. Проблема психологічного феномена проєкції в політиці / Е. Афонін, О. Донченко // Політичний менеджмент. – 2009. – №4(37). – С. 28–43. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/Afonin_Donchenko.pdf.
3. Афонін Е. А., Суший О. В., Усаченко Л. М. Закономірності та особливості суспільно-трансформаційних процесів в Україні / [Електронний ресурс] / Е. А. Афонін, О. В. Суший, Л. М. Усаченко // Український соціум. – 2011. – №4. – С. 7–30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukr-socium.org.ua/stok/Aktual/Afonin_4_2011.pdf.
4. Глузман С. А руки-то помнят! / С. Глузман // L B.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://society.lb.ua/position/2012/08/03/163919_rukito_pomnyat.html.
5. Головаха Е., Панина Н. Основные этапы и тенденции трансформации украинского общества: от перестройки до «оранжевой революции» / Е. Головаха, Н. Панина // Вестник общественного мнения. – 2006. – № 6. – С. 8–21.
6. Публічне управління : теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во «ДокНаукаДержУпр», 2010. – № 3–4. – 432 с. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pubupr/2010/2010-34/index.html.

7. Публічне управління : теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління : Спеціальний випуск. – Х. : Вид-во «ДокНаукаДержУпр», 2011. – 354 с. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pubupr/2011-sv_ukr.pdf.

8. Публічне управління : теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління : Спеціальний випуск. – Х. : Вид-во «ДокНаукаДержУпр», 2012. – 312 с. – [Електронний ресурс].

9. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке / А. Пшеворский; Пер. с англ. [Алексеева Ю. Г. и др.]; Под ред. В. А. Бажанова. – М. : РосСПЭН, 2000. – 320 с.

10. Соловьев А. И. Государственные стратегии России: институциональные возможности и барьеры / А. И. Соловьев. – Государственное управление в XXI веке: традиции и инновации: Материалы 8-й международной конференции факультета государственного управления МГУ им. М. В. Ломоносова; 26-28 мая 2010 г.: В 3 ч. Часть 1 / Отв. ред. И. Н. Мыслева. – М.: Издательство Московского университета, 2010. – С.164–173.

11. Социокультурные особенности российской модернизации: материалы круглого стола. – М.: Экон-Информ, 2009. – 152 с.

підвищення ефективності функціонування ринку цінних паперів має стати науково-обґрунтована формалізація норм взаємодії його суб'єктів, що потребує розвитку відповідної інституціональної структури.

Адже інститути – це не просто «правила гри», які накладають обмеження на припустимий вибір дій, як підкреслює Д. Норт, їхнє призначення – створювати стійкі й ефективні механізми вибору рішень у будь-яких конфліктах інтересів [5]. Необхідність розвитку інституціональної структури ринку цінних паперів випливає з окреслених завдань ринкових реформ в Україні, зокрема Стратегію розвитку фінансового сектору України на період до 2015 року.

Ефективний розвиток інституціональної структури (інфраструктури) ринку цінних паперів в Україні залежить від належного функціонування інституційного механізму державного регулювання з системним та поетапним вирішенням завдань підвищення результативності ринку цінних паперів. Передумовою розв'язання поставленої проблеми є ефективність інститутів – регуляторів, здатних забезпечити відповідними інструментами та методами регулювання (насамперед, адміністративними) дієвий вплив на розвиток ринку цінних паперів. З цією метою в основу розробки вітчизняної моделі інституціональної структури регулювання ринку цінних паперів доцільно покласти регуляторні принципи, розроблені Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (IOSCO).

Вирішення зазначених завдань сприятиме розбудові стійкого, транспарентного й конкурентоспроможного ринку цінних паперів, що забезпечить довгострокове економічне зростання та інтеграцію України у світовий фінансовий простір.

Особливості розвитку ринку цінних паперів у країнах з перехідною економікою ретельно досліджують такі російські та українські вчені, як М. Агарков, М. Алексєєв, Б. Альохін, О. Мозговий, Я. Міркін, С. Оберемок, В. Опришко, Ю. Петруня, Ю. Петрушенко, В. Соболев І. Шкодін та ін. В рамках методології інституціонального аналізу для вирішення окресленої проблеми, окрім таких класиків інституціоналізму, як О. Норт і О. Уільямсон, слід зазначити праці С. Архієреєва, В. Базилевича, В. Гейця, А. Гриценка, В. Дементьєва, П. Єщенко, Р. Капелюшнікова, Б. Кваснюка, А. Олейника, В. Тарасевича, Л. Шаститка, О. Яременка та ін. Питанням інституціоналізації, інституціональної диспропорції та інституційної ефективності ринку цінних паперів присвячено праці таких науковців, як : А. Авілов, Б. Андрушків, С. Архієреєв, О. Баула, Н. Бурмака, З. Ватаманюк, Ю. Вовк, М. Голєв, О. Дегтярьова, Б. Дмитрук, Р. Дудяк, Я. Зінченко, Н. Кирич, Ю.Коваленко, Т. Кушнір, С.Леонов, О. Мендрул, Н. Мільметова, І. Павленко, В. Павлов, О. Ромашко, Н. Санахметова, Р. Сіда, М. Солодкий, О. Сохацька, Б. Щукін та інші. Системі державного регулювання ринку цінних паперів присвячено праці вітчизняних вчених: Г. Андрєєвої, С. Леонова, О. Мозгового, Ю. Ровинського, С. Черничинець та ін.

Не зважаючи на значний науковий інтерес до окресленої проблеми, інституціональна архітектура, структура та ефективність ринку цінних паперів розглядається здебільшого з позиції економічної науки, залишаючи поза увагою державно-управлінський аспект – розвиток регуляторної інфраструктури ринку цінних паперів і адаптація правової бази до міжнародних стандартів, зокрема щодо зниження систематичного ризику інвесторів.

На основі аналізу процесу інституціоналізації ринку цінних паперів в Україні та з урахуванням цілей і регуляторних принципів IOSCO обґрунтувати концептуальні засади розвитку інституціональної структури ре-

УДК 336.763

Дмитро Тевелєв

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

У статті, на основі аналізу процесу інституціоналізації ринку цінних паперів в Україні та з урахуванням цілей і регуляторних принципів IOSCO обґрунтовано концептуальні засади розвитку інституціональної структури регулювання: створення можливостей для ефективної діяльності саморегулювальних інституцій; приведення в дію системи ефективного регулювання ринку цінних паперів з боку держави; наукове обґрунтування напрямів реформування системи державного регулювання ринку цінних паперів і впровадження відповідних стандартів організації регульованих ринків; встановлення належної комунікації та розроблення регламенту ролей при вирішенні конфліктних ситуацій.

Ключові слова: ринок цінних паперів, інститут, інституція, інституціоналізація, інституціональна структура, державне регулювання, саморегулювальні інституції.

Інституційна динаміка ринку цінних паперів, будучи відносно автономною у своєму розвитку як від потреб реального сектора економіки, так і від регуляторного впливу з боку держави, одночасно значною мірою залежить від регуляторної політики, яка здатна як сприяти закріпленню позитивних тенденцій інституційного будівництва, так і гальмувати відповідні позитивні зміни на ринку цінних паперів, а через це – і розвитку усієї економічної системи. Пріоритетним напрямком

© Тевелєв Д.М., 2012.